

TRANSLATA II.

(Innsbruck, 2014. október 30–november 1.)

Seidl-Pécs Olívia

E-mail: pecholi@gmail.com

A második innsbrucki TRANSLATA konferenciát 2014. október 30. és november 1. között rendezte meg az INTRAWI (az Innsbrucki Leopold-Franzens Egyetem Fordítástudományi Intézete). A fordítástudomány és tolmácsolástudomány nemzetközi konferenciájára 53 országból érkezettek résztvevők, akik három napon keresztül a fordítás- és tolmácsoláselmélet, -gyakorlat és -oktatás témaköreit felölelő plenáris és szekció-előadásokon vehettek részt. A szervezők ugyan idén is hat munkanyelvet határoztak meg (angol, német, francia, olasz, orosz, spanyol), de a résztvevők zöme a korábbi gyakorlattól eltérően leginkább az angolt preferálta és csak elvétve lehetett német vagy orosz nyelvű előadásokat hallani.

A konferenciát prof. dr. Lew Zybatow, a TRANSLATA Konferencia alapítója, a Fordítástudományi Intézet igazgatója nyitotta meg, majd őt követve üdvözlő beszédet mondott prof. dr. Tilmann Märk, az Innsbrucki Egyetem rektora, prof. dr. Gerhard Pisek, a helyi Bölcsészettudományi Kar dékánja és Michael Ustaszewski, a szervező bizottság tagja. A köszöntőkből a hallgatóság megtudhatta, hogy az Innsbrucki Leopold-Franzens Egyetem elismertsége nemcsak osztrák viszonylatban kiemelkedő, hanem az intézmény a világ felsőoktatási intézményeinek rangsorában is előkelő helyet foglal el. Az intézményben jelenleg több mint 28 000 diák tanul 16 különböző karon, melyek közül a Fordítástudományi Intézetet (INTRAWI) is magába foglaló Bölcsészettudományi Kar a legnagyobb. Az INTRAWI-n hat nyelven (angol, német, francia, olasz, orosz, spanyol) folyik az alap-, a mester- és a doktori képzés, amihez tanártovábbképzés is társul. Az INTRAWI kiemelkedő szerepet tölt be a filmfordítás, filmfeliratozás oktatása terén.

A rendezvény során a szakterület több jelentős képviselője tartott meghívott előadóként plenáris előadást. Prof. dr. Gyde Hansen (Copenhagen Business School) a fordítói piacon tapasztalható legfőbb változásokat vette számba, elemezve az utolsó két évben a számítógépes tárolási kapacitás terén bekövetkezett robbanásszerű változások miatti gyakorlati következményeket. Napjainkban a gépi fordítás előretörése olyan mértékűvé vált, hogy az európai fordítói piac meghatározó megrendelői, mint például az Európai Unió Fordítási Főigazgatósága vagy a Volkswagen Csoport is gépi fordítást használ, és a hivatásos fordítóktól már csak az automatikus gépi eszközökkel lefordított anyagok

poszteditálását kéri. A fordítóknak egyrészt szembesülnie kell azzal a ténnyel, hogy az írott nyelvi közvetítés esetében a megrendelő mindinkább csak az általa gyorsabban elvégezhetőnek és éppen ezért olcsóbbnak ítélt poszteditálásra tart igényt, másrészt újabb stresszforrások megjelenését jelentik a fordító számára a felhőalapú szolgáltatások elterjedésével percről perce mért és számszerűsíthetőségük alapján értékelt fordítói tevékenység mutatók.

Bár a fordítások során leggyakrabban használt Google Translate tanulmányi erőforrás, fejlesztése és a tárolt szövegek mennyiségének növelése folyamatos, a fordítók mégis olyan banálisnak tűnő hibákkal is szembesülnek, mint az olyan statisztikai okokra visszavezethető hibák, melyek következtében két egymást követő napon az azonos szövegek azonos nyelvpárok közötti fordításának eredménye nem egyezik meg egymással. Gyde Hansen felvetett néhány, a fordítóképzés számára is mérlegelendő szempontot, miszerint nem feltétlenül fognak a jó fordítói kompetenciával rendelkezők jól tudni poszteditálni, illetve a képzés elsődleges érdeke, hogy a teljes szöveg újraírása helyett a jövő poszteditor-fordítói megtanulják csak a hibákat korrigálni, hisz a szükséges hibák kijavítása után az olvasó már úgyszemint fogja érzékelni, hogy a fordítás esetleg jobb minőségű is lehetne. Ezzel párhuzamosan a képzésben szükség lesz a célnyelv anyanyelvi szintű ismeretének elmélyítésére, illetve az anyanyelv megfelelő szintű ismeretének segítésére is. A fordításra szánt szövegek szövegíróival szemben viszont egyre inkább felmerül az az elvárás, hogy a szövegek nyelvezete minél egyszerűbb, míg a mondatok hossza minél rövidebb legyen, ami nagymértékben könnyíti majd a gépi fordító rendszerek találati pontosságát. Ezt a gyakorlatot egyébként Norvégiában már bevezették a tableteken való kényelmesebb böngészés elősegítésének érdekében.

Prof. dr. Lew N. Zybatow (Universität Innsbruck) a tőle megszokott kritikai perspektívából tekintette át a fordítástudomány több jelenleg elfogadott elméletét (Salevsky, Pym, Chesterman, Heltai, Zybatow, Koller), mintegy tükröt tartva az elmúlt 20 évben bekövetkezett átalakulási és fejlődési folyamat vizsgálatához. Az előadó egyfajta fordítási optimalitáselmélet körvonalait kívánta felrajzolni, amely a Prince és Smolensky- (1993) vagy a McCarthy és Prince-féle (1995) fonológiai optimalitáselmélet nyomán a korlátok rangsorba állításán alapszik. Egy vers fordítása esetén például a fordító a következő rangsorba állított korlátok mentén haladva fog eljárni: 1) a mondat végén rímelő szavak állnak, 2) a mondat megfelelő ütemének szótagszáma változatlan, 3) a mondatban a magánhangzók eloszlása változatlan, 4) a különböző szófajú szavak sorrendje a mondatban változatlan, 5) a mondat szintaktikai mintázata változatlan. A fordítási optimalitáselmélet előnye Zybatow szerint, hogy egyesíti az elméleti és gyakorlati megközelítést, illetve alkalmazható a fordítás minden fajtájára a szakfordítástól és irodalmi fordítástól kezdve, a hangalámondásig, filmfeliratizálásig, vagy akár a konzekutív vagy szimultán tolmácsolásig.

Anna Sidorova, az ABBYY marketing igazgatója az ABBYY nyelvi szolgáltatásait és a cég ezzel kapcsolatos fejlesztési tevékenységét ismertette. A szövegfelismerési, adatkinyerési és nyelvészeti technológiai miatt méltán világhírű orosz cég 50 munkanyelven kínálja valós idejű nyelvtechnológiai szolgáltatásait. Az ABBYY által propagált fordítói környezetben a vállalat munkatársai a fordí-

tási munkafolyamat közben folyamatosan bővítik a velük szerződött partnerek nyelvi erőforrásait, így például a felhasználó terminológiai adatbázisát. Az automatikus minőség ellenőrzés a terminológia menedzsment mellett kiterjed a helyesírás és az írásjelek ellenőrzésére is, illetve a szöveg formai tulajdonságainak megőrzésére. A felhőalapú szolgáltatás igénybevételekor az akár több különböző helyszínen tartózkodó fordító valós időben tud a nyelvi erőforrások teljes körű igénybevétele mellett együtt dolgozni. A crowdsourcing technológia egyik jellemző példája az ABBYY és a Stanford Egyetem együttműködésén alapuló kezdeményezés, melynek keretében önkéntes fordítók a Coursera online oktatási projekt előadásait az ABBYY SmartCAT technológiáját alkalmazva fordítják le oroszra.

Prof. dr. Pius ten Hacken (Universität Innsbruck) előadása a gépi fordítás elméletével és történetével foglalkozott, amelyben a gépi fordítás történetét egy labdajátékhoz hasonlította, ahol minden időszakban más-más szereplő birtokolja a labdát: hol az informatikusok, hol a nyelvészek, és néha a fordítók. A gépi fordítás kezdeti időszakában a szemantikai szempont háttérbe szorult a probléma mérnöki megoldásával szemben. A forrásnyelvi szöveg feldolgozásához használt szótárak segítségével előállított célnyelvi szövegek azonban az első sikereket követően inkább elégedetlenséget eredményeztek, mivel számos megoldatlan kérdést vetettek fel és így nem tették lehetővé a termék azonnali piacosítását. A figyelem egyre inkább a grammatikalitási kritériumok teljesítésére irányult, amit a nyelvészek által meghatározott szabályok segítségével biztosítottak, s ezt követően a statisztikai módszer bevezetésével már a legvalószínűbb fordítási ekvivalens kiválasztásával lehetett a fordítások minőségi kritériumait javítani. A skopos elméletnek köszönhetően a gépi fordítás elmélete is elfogadta azt a nézetet, miszerint a teljes ekvivalenciára való hiábavaló törekvés helyett a gép számára a meghatározó komponenseket és szempontokat kell elsősorban meghatározni. Ez a szemlélet jelenik meg például a Systran 2014-es verziójában, ahol a fejlesztők a Verbmobil (1993–2000) kezdeményezéseket is integrálták már.

A plenáris előadásokon kívül a konferencián 16 szekcióban és három workshopban folyt a munka. A szekciók foglalkoztak irodalmi fordítással, fordításelmélettel, tolmácsolással, fordító és tolmácstréninggel, a kultúra-szövegkontextus és fordítás kapcsolatával, összehasonlító nyelvészettel, szaknyelvi fordítással, terminológiával, audiovizuális fordítással, a fordításelmélet és a fordítói gyakorlat közötti kapcsolattal, szemantika és fordítás kapcsolatával, gépi fordítással, a fordítási folyamat és a fordítói kompetencia kutatásával, énekelt, valamint egyházi szövegek fordításával. A workshopok témája a humor fordítása, a jogi szövegek fordítása és a fordítás során megjelenő ember-gép interakció volt. A konferencián elhangzott közel 250 előadást a szervezők konferencia kötet formájában tervezik megjelentetni.